

Šiame numeryje:

Sektinas losangeliečių pavyzdys.
„Lietuvio portretas“ keturioliktoje fotografų parodoje.
Žvejyba, statyba, mėsa ir balanos.
Baltų muzikos palikimas.
Erdvėlaivių rendezvous su kometa.
Lionės Mickevičiūtės-Ramonienės „Apsilankymas Orisoje“.
V Mokslo ir kūrybos simpoziumui artėjant.
Aldonos Stempuzienės koncertas Bostone.
Telesforo Valiaus monografijos sutiktuvės.
Apie lietuvių kalbos istoriją.
Pabaltiečių trupė stato vengro komediją.

Kertinė Parastė

Sektinas losangeliečių pavyzdys

Mūsų kultūrinių renginių daugybėje šiandien yra visko, bet juose pasigendame kokio nors racionališnio planavimo. Daug kas blykstelia tik vienkartinę, impulsyvią, tik atsitiktinę progą, be ilgiau išsilaikančios tradicijos, be tęstinumo ateitin. Tiesa, turime Mokslo ir kūrybos simpoziumus, dainų ir tautinių šokių šventes. Bet jos kartojasi tik kas ketveri metai arba ir dar rečiau. Publika per tiek laiko nuo užmojo pradeda atvėsti, ir reikia vėl iš naujo ją gerokai įvairiais būdais šildyti, ruošti įvykiui.

Jau daug geriau, kai gausenėse lietuvių kolonijose ar ir bendriniuose veiksmuose prigyja kurio nors pobūdžio kasmetinė tam tikrų kultūrinių renginių tradicija. Visuomenėje ji tada palaikoma neatvestančiai gyva ir nuolatini kultūrinį interesą. Neatsitiktiniai, o iš anksto suplanuotos programos pasiekia aukštesnį lygį, prisijaukia publiką ir ją kilstelėja aukščiau. Tokių gerų pavyzdžių mūsų neturime. Tačiau nebūtų per daug, jeigu jie padvigubėtų, stengdamiesi išsilaikyti ir gero lygio aukštumą.

Turėtų skaitytojas nujauti, kas čia turima galvoje. Pirmiausia Chicagoje ir jos artumoje įvykstantys kultūrinio pobūdžio kasmetiniai renginiai: Lietuvių operos spektakliai, kasmetinės Poezijos dienos, kasmetiniai Ateitinių akademiniai savaitgaliai, Ateities žurnalo premijiniai vakarai, kultūros klodą akcentuojantieji kasmetiniai Santaros Šviesos suvažiavimai Chicagos pašonėje, kasmetiniai Antro kaimo spektakliai, Margučio rengiami koncertai ir kt. Chicagoje tai nėra per daug. O galėtų būti ir dar geriau. Ir dar ambicingiau! Sakysim, Lietuvių opera pasiryžta bent kas treči metai suorganizuoti ir grynai lietuviškos operos premjerinį pastatymą. Juk tai būtų indėlis ir į mūsų pačių „muzikinį banką“. Dar nevēlu būtų pradėti ir kasmetinę lietuviško dramos teatro tradiciją. Kaip atsitiktiniai atvejai rodo, publikos netrūksta.

O kasmetinei tradicijai ug-

niais yra ne vien tik Chicagoje. Clevelande pastaraisiais metais įsikūrusi JAV LB Kultūros taryba sujūdina kasmet kultūrinius vandenis savo premijomis ir jų įteikimo švente vis kitose kolonijose. Net palyginti nedidelis Rochesterio lietuvių telkinys metai po metų sugebėjo rengti literatūros recitalius, visą vakarą skiriam kuriam nors atsikviestam rašytojui. Pavyzdžių atrastume ir daugiau, prisimindami ir kasmetines „Draugo“ romano konkurso šventes, „Dirvos“ literatūrinių užmojų kasmetines baigmes ir kt.

O tarp viso to ypač pabrėžtinai minėtinas kasmetinis gruodžio mėnesio įvykis Los Angeles lietuvių kolonijoje — tai vietos Lietuvių Fronto Bičiulių ten jau 20 metų surengiami literatūros vakarai, į kuriuos kiekvieną kartą pagrindiniu programos dalyviu vis pasikvičiamas svečias rašytojas iš kitur. Todėl literatūros mylėtojai per 20 metų vakarų programose ten jau yra skaitę šias pavardes: A. Rūta, D. Mitkienė, B. Pūkelevičiūtė, D. Sadūnaitė, J. Švabaitė, E. Tumienė, R. K. Vidžiūnienė, J. Aistis, L. Andriekus, A. Baronas, K. Bradūnas, Bern. Brazdžionis, J. Gliauda, Č. Grincevičius, J. Jankus, A. Kairys, J. Krališkuskas, A. Vaičiulaitis, Pr. Visvydas, V. Volentas. O prie tokių literatūros pagerbtuvių kiek dar yra ten prisidėję ir aktoriai ir muzikai-vokalistai, dekoratoriai, programų apivaldalintojai, plakatų piešėjai! Ir ta losangeliečių kūrėnoma ugnis ir po 20 metų neišblėsta: sukaktis bus minima š.m. gruodžio 7 ir 8 d. — bus susitikimas ir pabendravimas su rašytojais ir literatūros vakaras, kurio programoje bus svečias rašytojas iš New Yorko — Paulius Jurkus.

Kodėl losangeliečių pavyzdžiui kasmet negalėtų pasekti ir kitos lietuvių kolonijos, jei dar nesame tik lietuviško žodžio mylėtojai apsišaukę, jei mums lietuviškas žodis nėra vien tik buitinio susižinojimo priemonė, bet ir kūrybinės apraiškos aukščiausia, blizganti viršūnė.

k. brd.

„Lietuvio portretas“ keturioliktoje fotografų parodoje

ALGIMANTAS KEZYS

14-toje lietuvių fotografų parodoje, vykusiame nuo spalio 25 iki lapkričio 3 d. Ciurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Chicagoje, konkursinė tema buvo „Lietuvio portretas“. Parodoje išstatyti portretai buvo suskirstyti grupėmis pagal autorius. Tačiau juos buvo galima sudėti ir pagal portretų rūšis, kurių šioje parodoje išryškėja keletas.

Du fotografai — Eugenijus Butenas ir Aidas Skruodys — išdrįso pažvelgti į žmogų be rūbų. Kažkas yra pasakęs, kad tikrasis fotografo pajėgumas suvokti grožį išbandomas jam fotografuojant nuogą žmogaus figūrą. Tai pati seniausia ir niekad nepasenstanti meno tema, prie kurios grįžta kiekvienos kartos kūrėjai. Jų meninis sugebėjimas ar nesugebėjimas čia tuoj pat išryškėja. Tos temos gvildinimas tampa lyg ir egzaminu, kuriame atskiriamas šarlatanams nuo menininko. Reikia pasakyti, kad ir Butenas, ir Skruodys šiuose savo bandymuose rodo aiškių subrendimo ženklų. Jie pamato ir sugeba perduoti žmogaus formos kilniuosius bruožus, nepaverčiant jos pasibjaurėjimo vertu objektu.

Iš Lietuvos parvežti portretai — Zūnės Zilevičienės, Lino Daukšos ir Jeanne Krapauskienės — tuojau išsiskiria nuo kitų, darytų šiame krašte. Jūs tuoj išduoda Lietuvai būdingą aplinką — mergaitė kviečių lauke su rugiagėlėmis, berniukas su sviediniu prie rastų sienos (Zilevičienės), karvė su virve aplink ragus (Daukšos), kitiški rūbai — kanklininkė, vaikai ir tetos su juostomis (Krapauskienės). Tačiau šalia šių išviršinių ženklų jaučiamas dar ir kitas, vos apčiuopiamas, dvasinis elementas, kuris išduoda kad šis žmogus gyvena ne čia, o

ten. Sunku tą elementą aprašyti, bet jis pastebimas, susitikus Lietuvos žmogų gyvenime, pastebimas ir šioje parodoje išstatytuose to žmogaus portretuose. Tai lyg veide įbrėžtas drovumas, laikysenos kuklumas, mokėjimas tylėti, jokių būdu nerėkti, ar panašios ypatybės, įrėtos į okupuotoje Lietuvoje gyvenančio žmogaus veidą. Tikriausiai tas ypatybės išugdė ilgalaikė priepauda ir nuolatinė baimė. Sakoma, kad mus, vakariečius, Lietuvoje lengvai galima atpažinti ne tiek iš rūbų ir lagaminų, kiek iš mūsų laisvos elgsenos ir drąsaus žingsnio. Tai laisvėje pagyvenusio žmogaus ypatybės. Įdomu buvo išžiūrėti ir Zilevičienės nufotografuotos mergytės kviečių lauke akių kuklumą, Daukšos fotografijoje žemdirbio išsigandusias akis, Krapauskienės žmonių portretuose šypsenos slopinimą. Reikia pripažinti, kad tai gana tikslus šių fotografų Lietuvos žmogaus charakterizavimas.

Tik vienas jaunas fotografas pristatė portretinius darbus, kuriuos būtų galima priskirti prie eksperimentinių išsėkiojimų. Tai Petro Raziūno montažas, kur jaunojo portretas išnyra virš jūros bangų ir žvelgia į krante esantį mūrą, ant kurio, lyg kryžiaras, stovi metalo stabaras. Susimąstai, ką autorius čia nori pasakyti. Panašus ir antrasis, nemontažinis, paveikslas, kuriame maitai jaunuolio slidų ir pilną nežinomybės žingsnį per paslaptingą pajūrio dumbliną slaitą. Abu stiprūs savo simbolika.

Algimanto Kezio iškabintas serijinis montažas iš keturių dalių sudaro (arba turi sudaryti) vieną portretinę temą, pavadintą „Dail. Viktoras

Tėvas Antanas Saulaitis, SJ

Linus Daukša iš Toronto laimėjo trečią vietą už portretus Lietuvių fotografų išeivijoje 14-toje parodoje.

Nuotrauka Lino Daukšos

Petravičius su savo žmona Aldona ir be jos“. Teko iš žiūrovų nugirsti, kad tai liūdnas laidotuvių vaidas, kuriame šis didysis dailininkas atsivėikina su savo mirusia žmona Aldona.

Grupinės portretūros emėsi du šios parodos dalyviai — Jonas Kuprys ir Rūta Musonytė. Kuprio grupės mažesnės, veidai arčiau pritraukti. Musonytės didesnės, daugiau pabrėžiančios grupinės kompozicijos sąrangą, negu veidų išraišką. Ir vienam, ir kitam linkėtina žvilgtelti į savo temą šiek tiek išsamiau, ar bandant pabrėžti kokią nors mintį, bendrą visam būriui, ar surandant kitą bendrą vardik-

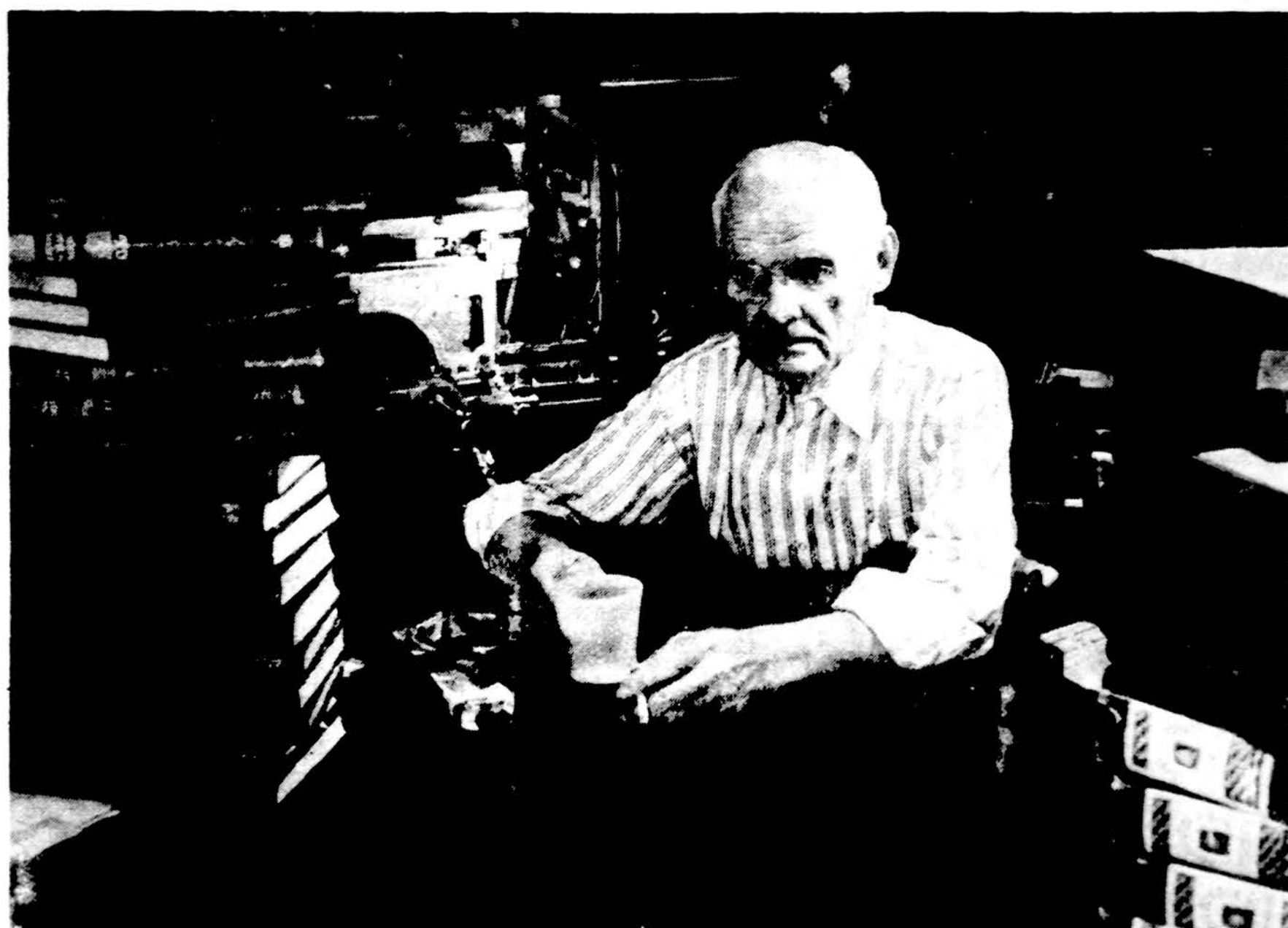
lį, kuris ir be paaiškinimų pasakytų šio grupinio vieneto vidinę prasmę. Šalia grupių abu šie fotografai rodo ir individualių asmenų portretus, kurie turi aiškios dokumentinės vertės.

Yra trys bandymai (vienas Edvardo Meilaus, du Jurgio Valaičio) parodyti nuotakų, savo žmonių ar šiaip patrauklių mergelių portretus, darytus fotografu, kurie aiškiai yra ir jų gerbėjai. Tai viena iš slydžiausių fotografavimo situacijų. Čia fotografas turi nepamiršti, kad foto objektyvas yra objektyvus stebėtojas, kai tuo tarpu pats fotografas gali būti ir dažnai yra labai subjektyvus, t.y., pilnas

jausmų, kurių objektyvas nemato. Kas jo akimis nepaprastai gražu, bejausmiui foto aparatui ar pasahiečiui žiūrovui gali atrodyti geriausia atveju tik šiaip sau. Reikia to nepamiršti fotografuojant savo gerbiamą ar mylimą asmenį. Žvelgdamas į šiuos dvių fotografų iškabintus darbus, žiūrovas galėtų pasakyti, kad Valaičiui patiko geriau savo uždavinį atlikti negu Meilui.

Šalia čia išvardytų portretinės fotografijos rūšių parodoje pastu ir klasikinės portretinės atstovų, kurie duoda savo portretuose asmenį interpretuoti paprasčiausiai įsižiūrėdami į jo veido išraišką, įdėdami jį į prasmingą aplinką ar ne. Veido bruožuose išryškintas žmogaus charakteris yra pagrindinė šio fotografavimo ypatybė. Čia privalu pagauti momentą, kada sužiba veide stebuklingasis tiesos žybtelėjimas žmogaus akyse, lūpose, susimastyme, pyktyje, džiaugsme ir panašiai. Tas mastelis, kuriuo tenka matuoti pasisekusį portretą nuo labai pavykusio, ir yra momentu pagavimas ir nepagavimas, kuris priartintu pagaminatą vaizdą prie tiesos išsakymo apie fotografuojamą asmenį — apie jo charakterį, darbą, pasiekimus, dvasios būseną ir t.t.

Labiau pavykę portretai šioje kategorijoje galėtų būti šie: Lino Daukšos nufotografuotas Lietuvos ūkininko veidas. Šis paveikslas ir be žodžių pasako, kad tai tipiški Lietuvos žemdirbio bruožai. Rūta Musonytė davė kelis lietuvių studento gana tekliai užfiksuotus charakterniuos motyvus. Aidas Skruodys priartintais veidais parodė senelės išvogotą veidą, mergytės švelnų veiduką su jaunyste žibančiomis pagyvenusios veido linijomis nuometu apsiustą galvą, ir be žodžių bylojančią savotišką (Nukelta į 2 psl.)

Veidėjas Juozas Kapočius (1985)

Lietuvių fotografų išeivijoje 14-toje metinėje parodoje pirmą vietą laimėjo Kazio Daugėlos (Bedford, N.H.) portretai.

Nuotrauka Kazio Daugėlos

Žvejyba, statyba, mėsa ir balanos

JURGIS GIMBUTAS

Mūsų spaudoje buvo nepastebėtas turiningas etnografinių studijų rinkinys Lietuvos TSR liaudies buities muziejaus metodinė medžiaga, išleistas Rumšiškėse 1982 m. Tai yra pirmas to muziejaus leidinys, labai kuklus, vos 104 puslapių, prastoko popieriaus, 500 egzempliorių tiražu. Spausdino Kauno „Raidės“ spaustuovės Kaišiadorių filialas. Knygutės atsak. redaktorius yra Buities muziejaus direktorius Vytautas Stanikūnas, o jam pagelbėjo Vacys Milius ir Janina Samulionytė. Mįslingo vardo knygutės pratarmėje V. Stanikūnas pareiškė: „Atėjo laikas, kad muziejaus moksliniai darbuotojai gali patys savarankiškai vykdyti etnografinius tyrimus bei juos analizuoti ir apibendrinti. Tokių analizuojamųjų straipsnių sudėta trylika. Jie visi yra vertingi įnašai lietuvių kaimo tradicinės kultūros istorijai.“

Stambiausioji studija yra Eligijaus Vitalio Morkūno „Šuvsės ir Dotnuvėlės baseino vėjo malūnai XIX a. pabaigoje — XX a. pirmoje pusėje“. Jo tirtame plote nagrinėjami laikotarpiai autorius aptiko 84 vėjo malūnus. Šuvsės upelis yra ta riba, nuo kurios lygumose į rytus ir į šiaurę gausėji vėjo malūnų, o matėjo vandens malūnų. Duota orientacinių planelių ir 4 brėžiniai. Straipsnis parašytas pagal 1971-1974 metais surinktą medžiagą. Išvalgiai apibūdinti malūnų pavidalai, griaučių sąranka ir mechanizmai. Ivesta naujų terminų, kaip vienpakopis ir daugiapakopis perdavimas, sparnų mentės ir posparniai, pakraigų kiauriniai puošiniai. Išaiškinta, kaip verpstė (girnų asis) sujungta per triragi su viršutiniu girnakmeniu. E. V. Morkūnas yra senųjų Lietuvos malūnų žinovas, parašęs knygą *Vėjo malūnai*, išleista Vilniuje 1982 metais.

Knygutėje yra dar penki straipsniai apie trobesius ar sodybas. Dr. K. Cerbulėnas apibendrina lietuvių liaudies architektūros reikšmę. Be jau kitur skelbtų minčių, autorius rašo: „Liaudies architektūros visapusiškas istorinis ir natūrinis pažinimas pagal etnografinių regionų specifiką yra pagrindinė prielaida teisingiems moksliniams konservavimo bei restauravimo darbams vykdyti“. Čia jau dvelkia nenormalių sąlygų politika. Ragina nedelsti, nes: „Reikia tirti, kol yra kas tirti, nes už 5-7 metų, vykstant kaimo gyvenvietėse spartiems industriniams statybos tempams, vargiai kas beliks tirti“.

Zuzanos Zilevičienės nuotrauka „Tikriausiai Artūras nė neieško manęs“ Lietuvių fotografų 14-toje metinėje parodoje.

Žinomas Lietuvos kaimiškųjų pirčių specialistas Stasys Daunys iš Rokiškio krašto tyros muziejaus rašo apie „Pirtis, linines ir linpirtes Kauno pamariuose XIX-XX a.“. Jo tyrimų zona yra Užnemunės ir pietryčių Aukštaitijos bei dūkų sandūroje. Nagrinėjami pastateliai, kur žmonės ne tik perdavosi ir plaudavosi, bet ir džiaudavo bei mindavo linus. Jų priemenukės yra erdvesnės už paprastų pirtų priepirtius. Tie trobesiai panašūs į jaujas su akmenų krosnimis. Linams sudžiauti yra kartkėlis ir kartis. Duoti trys brėžiniai iš Kruonio ir Rumšiškių apylinkių. Sudarius kolchozus, lininės ir linpirtės išnyko apie 1975 metus.

Zemaitijos trobų ir sodybų žinovas inž. Ignas Jablonskis vėl pateikė mažą perliuką „Pajūrio žvejų ir valstiečių gyvenamieji namai Šventosios apylinkėje“. Penkiuose puslapiuose be iliustracijų autorius išnagrinėjo 6 trobas, statytas XVI a. pabaigoje — XIX a. pradžioje ir išlikusias iki šiol. Pateikia jų matmenis, išplanavimo aprašymą ir kai kurias detales. Jo išvada: pajūrio kuršių(?) trobos planas yra daug paprasčiau nei jų kaimynų žemaičių. Giminingą temą nagrinėja Edm. Mačiulaitis: „Jūrų muziejaus ir akvariumo pajūrio žvejo etnografinė sodyba“. Šios parodinės sodybos projektas buvo paruoštas Paminklų konservavimo institute,

remiantis 1975-1976 metais atliktais tradicinių pajūrio sodybų apmatavimais ir istoriniais tyrimais. Muziejinė sodyba yra prie Klaipėdos, šiaurinėje Kuršių nerijos dalyje, vad. Smiltynėje. 5000 kv. metrų plote 1979 metais buvo suręsti 6 mediniai trobesiai.

Paskutinis statybinės temos straipsnis yra Iz. Butkevičiaus „Lietuvos užsieniiniai kaimai“. Autorius mirė 1982 m. lapkričio 20 dieną, nebesulaukęs tos knygutės. Butkevičiaus nuopelnai lietuvių namotyrai yra svarūs: knyga *Lietuvių valstiečių gyvenvietės* (1971), daug studijinių straipsnių ir iš anksto paruošta medžiaga Pabalčių etnografiniam atlasui. Užsieniiniai kaimai yra maži padirko plano kaimeliai, išaugę iš XVII amžiaus vienkiemių rytų Lietuvoje. Rumšiškių oro muziejus dar neturi tokio tipo pavyzdžio.

Likusioji *Metodinės medžiagos* dalis padalyta įvairiems etnografijos objektams. Vitalis Morkūnas rašo apie vidaus vandenų žvejybos įrankius nuo XIX a. antrosios pusės. Daug kas tinka ir mūsų laikų žvejybai: statomieji ir traukiamieji tinklai, statomosios ir rankinės gaudyklės, kablukiniai įrankiai bei žeberklai. Autorius yra Mokslų akademijos etnografijos skyriaus vedėjas. Vacys Milius nagrinėja mėsos konservavimo būdus Lietuvos

kaimo XIX-XX amžių sienkstyje. Atrasta, kad skilandžiai buvo paminėti 1604 metų Upytės dvaro inventoriuje („skilandonėj“). Skaitome apie isnaują, užkulą, raumenines dešras. Trumpai aprašyti mėšai rūkyti kaminais ir rūkyklos. Autorius dirba Mokslų akademijos etnografijos skyriuje, yra paskelbęs studijų apie javų nuėmimo įrankius, medžio apdirbimo amatinius, parašęs bibliografiją.

Vincas Vaitekūnas, Šiaulių „Aušros“ muziejaus veteranas, trijuose puslapiuose supažindina su šuliniais. Tai yra mažai nagrinėtas dalykas, o muziejuose sukaupta medžiaga dar neapibendrinta. Rašo apie svirčių ir rėstinių bei skobtinių rėstinių rūšis. Juos pakaitė betoniniai žiedai. Kitas etnografinėje literatūroje beveik nenagrinėtas dalykas yra balanos, žibinčiai ir kitos namų apšvietimo priemonės, kurioms skirtas *Vingaudo Baltrušaičio* straipsnelis. Jis apsiriboja tik Aukštaitija.

Trys moterys rašo apie joms iš tradicijos artimus ir, atrodo, mielus dalykus: Aušra Kargaudienė — „Vermio įrankių kolekcija Kauno M. K. Čiurlionio Dailės muziejuje“, Gražina Žumbakienė — „XX a. pradžios gėlių darželiai Varėnos rajone“, Nijolė Plūraitė — „Rumšiškių ir jų apylinkių šeimos narių tarpusavio santykių elementai XX a. pirmoje pusėje (iki 1940 m.)“.

Šioje knygutėje, kaip ir kituose panašaus turinio leidiniuose, įkyriai kartojamas žodis *liaudis*, kur dažnai tikti amatininkai, žemdirbiai, ūkininkai ar kaimiečiai, jei kalbama apie kaimo gyventojus (plg. miestiečiai). Besidžiaugiant gausėjant lietuviška etnografinę literatūrą, negalima nepažymėti, kad visa tai apribojama ne lietuvių tautos etnografinėmis sienomis, o sovietinėmis politinėmis. Būty gera, kad paskelbtų *Metodinės medžiagos* būtų tik pirmoji kregždė, ženklinti serijos pradžią. Kaišiadorių spaustuovės rotoprintas turėtų apsiulyti ir švariau spausdinti.

NAUJILEIDINIAI

• *Lituanus* vol. 31 no. 3 (Fall 1985). Lithuanian quarterly journal of arts and sciences. Numerio redaktorius: Antanas Dundzila. Administratorius: Jonas Kucėnas, 6621 S. Troy Street, Chicago, IL 60629.

Šiame numeryje pateikiamas pluoštas Juozo Keliuocio atsiminimų. Istraukas skilandžiai išvertė Sigita Naujokaitienė. Lūtas Grinius rašo Dov Levin straipsnio „Arrests and deportations of Lithuanian Jews to remote areas of the Soviet Union“ (*Crossroads*, Jerusalem 1984, nr. 11, 67-107) recenziją, kuri gan mįslingai pavadinta „Soviet consequences to Lithuanian Jews/A comparison with the lot of Lithuanians“. Straipsnio ir pavadinimas, ir tekstas reikalingas redakcijos (pavyzdžiui, nedovaniotina schematinė pirmosios straipsnio dalies struktūra: FIRST, ... NINE, kuri dėl gerų priežasčių spaudoje nepriimta — tai skaitytojui paduotas straipsnio planas, o ne išbaigtas straipsnis. Antroji straipsnio dalis sklaidesnė. Straipsni reikia laikyti geru įnašu į labai aktualius lietuvių-žydų ryšių tyrinėjimus. Dr. Milda Budrienė teša savo studiją apie lietuvių gydytojus aušrininkus. Nijolė Beleskaitė-Gražulienė supažindina žurnalo skaitytojus su Broniaus Kviklio keturiais Lietuvos bažnyčių tomiais. Viktorija Kašubaitė-Matranaga aprašo Lietuvos tautodailės institutą ir kelias tautodailės parodas — straipsnis patraukliai iliustruotas. Viktoras Nakas recenzuoja Tom Clancy *The Hunt for Red October* — tai šiuo metu labai perkama ir skaitoma knyga, kurioje figūruoja lietuvių sovietų povandeninio laivo kapitono bandymas su savo nauju povandeniniu laivu pabėgti į JAV. Numerio gale „LITUANUS Data Bank“ A. V. Dundzila

Rūtos Musonytės nuotrauka „Studentai ateitininkai per Ateitininkų kongresą Jaunimo centre, Chicagoje“ Lietuvių fotografų 14-toje metinėje parodoje.

Baltų muzikos palikimas

Šeštasis baltų simpoziumas, skirtas muzikai, įvyko 1985 m. spalio mėn. 26 d. Toronto universitete. Atidaromąjį žodį pasakė universiteto muzikologijos rektorius Timothy Rice, palinkėdamas darbingo suvažiavimo.

Estas kompozitorius Roman Toi savo paskaitoje nušvietė estų liaudies dainų užrašymo istoriją — pradendant vokiečių pastorių ir baigiant šiuolaikinių estų folkloristų darbais. Toliau jis apibūdino vieno rusų profesorius liaudies dainų klasifikacijos teoriją ir grafiškai pailiustravo įvairių tautų dainų giminingumą. Lietuvių atstovas K. Raudys diskusijų metu suabejojo šios teorijos tikslumu, pagal kurią estų liaudies dainos pavaizduojamos kaip gimininės rusų liaudies dainoms.

Po trumpos pertraukos kompozitorius Darius Lapins-

kas skaitė paskaitą „Lietuvių liaudies dainų įtaka Stravinskiui, Orffui ir moderniems lietuvių kompozitoriams“. Prelegentas atskleidė savo ir anglų muzikologo Lawrence Morton atrastas žinias, pagal kurias lietuvių liaudies dainos ir jų nereguliari metrika bei disonansai sudarė pagrindą Stravinskio garsiam kūrinii „Le Sacre du Printemps“ — pradininkui modernios mūsų šimtmečio muzikos. Solistė Laima Rastenytė įspūdingai padainavo tas mūsų liaudies dainas, diskutuotas paskaitos eigoje. Po paskaitos ir bėpetaujant buvo gyvai diskutuota šių retai girdėtų faktų temomis.

Po pietų latvis kompozitorius Andrejs Jansons nagrinėjo įvairius latvių baidymus klasifikuoti jų liaudies dainas ir priėjo išvados, kad vis dėlto pats geriausias būdas jas kaip nors surūšiuoti yra B. Bartoko naudotas būdas klasifikuoti vengrų liaudies dainas. Pabaigai R. Toi pailiustravo kūrybingą estų liaudies dainų panaudojimą Veljo Tormis kūrinijje „Perkūno litanija“. Simpoziumas buvo užbaigtas prie vyno ir sūrio, begvilendiant įvairias suvažiavimo metu išsklaidytas temas.

pateikia visą pluoštą lietuviško gyvenimo aktualijų.

• *Moteris* Nr. 4 (1985 lieparrugpjūtis). Žurnalas, leidžiamas Kanados Lietuvių katalikių moterų draugijos. Redaktorė — Nora Kulpavičienė. Administratorė — B. Pabedinskienė. Adresas: 1011 College St., Toronto, Ont. M6H 1A8, Canada. Metinė prenumerata — 10 dol.

Iš Algimanto Kezio nuotraukų serijos „Viktoras Petravičius su savo žmona Aldona ir be jos“.

„Lietuvio portretas“

(Atkelta iš 1 psl.)

ką nusisukimą nuo pasaulio ir vidinį iš jo išsilaisvinimą. Viktorijos Kašubaitės-Matranagos žymesniųjų mūsų visuomenės atstovų biustuose greitai atpažinti dail. A. Tamošaičio, žurnalisto Vlado Būteno, skulptoriaus Juozo Bakio atmintinūs veidus. Jos labiausiai pavykę, dvelkį dideliu jautrumu yra susimąčiusio dail. Viktoro Petravičiaus portretas ir šalia jo pakabintas kitas Petravičiaus portretas su savo žmona Aldona, intymiai įsmeigusia akis į savo numylėtą vyrą ir tiesiančia ranką jį paliesti. Kazio Daugėlos studijiniai Stasio Santvaro, Jeronimo Kačinsko, Jackaus Sondos, Juozo Kapočiaus ir Juozo Girniaus portretai užtarnauti kabėjo parodos centrinėje vietoje. Juos gal daugiau negu kitus verta vadinti klasikiniiais, išstudijuotais, sustatytais, meistriskai atliktais. Reginos Jautokaitės nufotografuotoms galvutėms netrukus nuotaiškos, bet trūksta geresnės technikos pažinimo, stipresnio detalių parškinimo. Petro Aleksos darytame Balio Pakšto, liaudies birbyniniko, atvaizde matyti Balys Pakštas, kokį mes pažįstame iš koncertų — mielas pasižiūrėti ir pasiklausyti. Mildos Budrienės geriausiai pavykusi bus bene kun. Leonardo Andriekaus interpretacija — kuklaus, nusizeminusio net smūkeliško pranciškono portretas; paveikls kamputyje beinais šiek tiek pasilenkęs, vienuolio abito ir aukštos mūro sienos prislėgtas Tėvas Leonardas Andriekus. Jonas Tamulaitis yra šimtaprocenctinis fotožurnalistas, duodas tokių žmogų, kokį jis randa prie kalbėtojo stovo, ringinyje ar pobūvyje, paprasčiausiai nufotografuotą priešais blykstelėjusią elektroninę šviesą. Jo portretai būtų įdomesni, jei kartais pajavrintų apšvietimą, ypač kai reikia pagauti ne tik žmogaus atvaizdą, bet ir jo nuotaiką, kurią tinkamas apšvietimas (pvz., prie natūralios langų šviesos) sugeba išryškinti.

Parodą lankiusi publika buvo pakviesta balsuoti už jiems labiausiai patinkamus portretus. Suskaičiavus balsus, pirmą vietą laimėjo Kazys Daugėla, antrą — Algimantas Kezys, trečią — Linas Daukša.

Pasibaigus parodai, buvo paskelbta ateinančių metų foto parodos ir konkurso tema: „Humoristinė fotografija“. Lietuviai fotografai kviečiami jau dabar pradėti ruošti naujam konkursui.

Iš Algimanto Kezio nuotraukų serijos „Viktoras Petravičius su savo žmona Aldona ir be jos“, Lietuvių fotografų 14-toje metinėje parodoje laimėjusios antrą vietą.

Erdvėlaivių rendezvous su kometa

ALEKSANDRAS RADZIUS

Istisa penkių erdvėlaivių armada jau sklendžia erdvėmis pasitikti artėjančios Halley kometos. Pirmasis kometą pasieks sovietų erdvėlaivis Vega 1 ateinančių metų kovo 6 d. Už kokių trijų dienų atskris ir antrasis jų erdvėlaivis Vega 2. Japonai irgi du erdvėlaivius siunčia. Vienas jų, vadinamas Planeta A, pasieks kometą kovo 8 d., o kitas, Sakigake, — kovo 11 d. Paskutiniu juo kovo 13 d. pasirodys europiečių Giotto. Tad visi erdvėlaiviai susipsies aplink kometą beveik tuo pačiu metu, visam mėnesiui prabėgus nuo Halley perihelio, t.y. artimiausio nuo saulės kometos orbitos taško, kada jos aktyvumas bus pasiekęs maksimumo, ir uodega bus plačiausiai išsiskleidus.

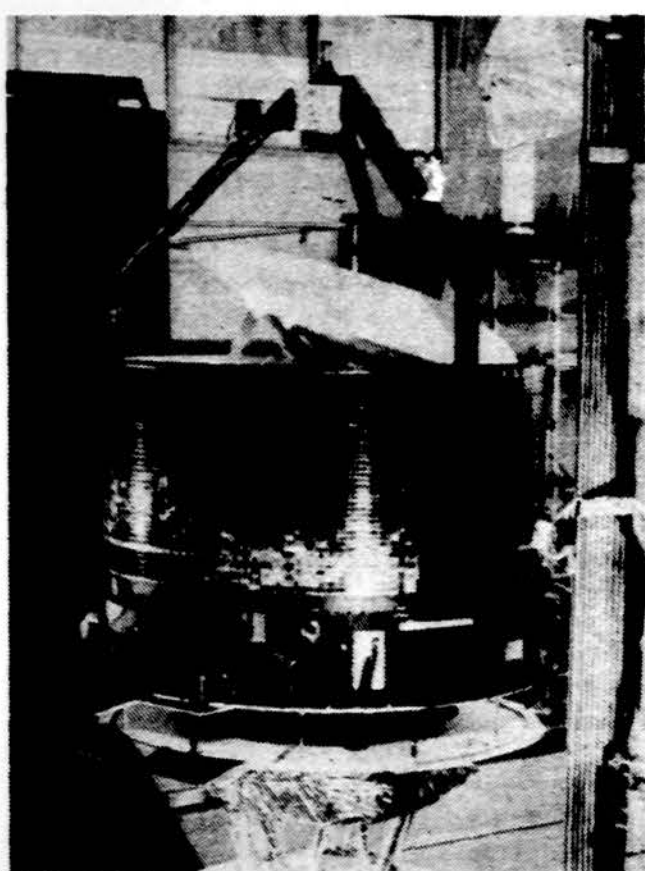
Sovietų užsimojimas gana ambicingas. Abu jų erdvėlaiviai turi tikslą tirti ne tik Halley kometą, bet pakeluti ir Venerą, praskrisdami pro planetą gana arti ir panaudodami jos traukos jėgą tolimesnei kelionei. Todėl ir erdvėlaivių pavadinimas sudarytas iš dviejų žodžių: Venera ir Halley, panaudojant pirmuosius jų skienmenis. Bet rusų kalboje nėra garso H, tad ir jų alfabetė nėra atitinkama. Rusai vietoj H ir taria, ir rašo G. Todėl ir Veneros-Halley erdvėlaivių pavadinimas išvirto į „Vega“, nieko bendro neturintį su žveisiaja Lyros žvaigždyno Vega.

Vega 1 buvo paleista erdvėn 1984.XII.15. Už pusmečio, t.y. 1985.VI.10 ji pasiekė Venerą, kurios tirštą atmosferą nuleido instrumentų kapsulė ir atskirą balioną planetos atmosferai tirti. Vega 2 paleista 1984.XII.21, ir 1985.VI.15 ji pasiekė Venerą, kurioj taip pat nuleido kapsulę ir balioną. Pro kometos branduolį Vega 1 praskris maždaug 10,000 km atstu ir 78 km per sekundę greičiu. Jeigu su Vega 1 kas atsitiktų, tai Vega 2 bus pakreipta toliau nuo kometos. O jei pirmoji laimingai praskris, tai Vega 2 bus priartinta prie kometos, bet ne arčiau, kaip iki 5000 km. Tai pavojinga misija. Drauge su kometa skrenda daugybė įvairaus dydžio jos nuolaužų, kurios gali į erdvėlaivį atsitrinkti ir ji visai sunaikinti. Tad tokiam sveičiui pasitikti geriausia sįstti bent du erdvėlaivius.

Sovietų erdvėlaiviai tiki dvygnukai. Jiedu nešasi televizijos kameras, spektrometrus emisijai iš komos ir branduolio tirti, magnetometrus, aukštos energijos dalelių detektorius, aparatūrą plazmai studijuoti kometos artumoje ir, žinoma, specialius skydus erdvėlaiviams apsaugoti nuo smulkių branduolio nuotrų. Prie daugelio Vegos eksperimentų suprojektavimo ir instrumentų pagaminimo prisidėjo Prancūzija, Vakarų Vokietija, Čekoslovakija ir net JAV (University of Chicago).

Japonų Sakigake erdvėlaivis išlėkė kelionėn 1985.I.8. Pakelini tyrinėja saulės vėją. Lapkričio mėnesį jis jau bus nuskridęs 15 milijonų km nuo žemės, ir japonai bus įgiję daug patyrimo kaip kontroliuoti savo antrąjį erdvėlaivį Planeta A. Sakigake pralėks pro Halley kometą 7 mil. km atstu ir atidžiai stebės jos aktyvumą.

Antrasis japonų erdvėlaivis Planeta A paleistas šių metų rugpjūčio mėnesį, bet kometą pasieks anksčiau negu Sakigake, pralėkdamas pro Halley 200,000 km atstu. Kaip matome, japonai gana atsargūs. Nedrįsta per daug arti prie kometos prisitarti.

Europiečių Giotto laboratorijoje ruošiamas rizikingai kelionei.

Grakštus japonų erdvėlaivis Planeta A jau beveik pasiruošęs skristi.

Planetos A uždavinys bus stebėti, kaip auga ir keičiasi kometos uodega ir kaip ją veikia saulės vėjas. Be to, darys komos ir branduolio nuotraukas ultravioletinėje šviesoje ir atliks kitus eksperimentus, kaip ir abi Vegos bei Giotto.

Japonų erdvėlaiviai mažesni negu Giotto ar sovietų Vegos. Bet jų instrumentai labai miniaturizuoti, dėl to jie sugeba sumažinti savo erdvėlaivių svorius.

Europiečių erdvėlaivį Giotto suprojektavo ir pagamino Europos erdvės agentūra (ESA — European Space Agency). Tai tarptautinė organizacija, kurią sudaro 10 Europos valstybių: Airija, Anglija, Belgija, Danija, Ispanija, Olandija, Prancūzija, Švedija, Šveicarija ir Vakarų Vokietija.

Norėdami išsiaiškinti, kodėl europiečiai savo erdvėlaivį pavadino „Giotto“, turėtumėm pasukti į meno pasaulį. Giotto di Bondone (1267-1337) buvo žymus ir labai įtakingas italų meistras — tapytojas Florencijoje. 1301 m. pasirodė didelė, įspūdinga Halley kometa. Žinoma, tada dar žmonės nežinojo nei jos pavadinimo, nei kad reguliariai ji grįžta į žemės padangę. Anot Florencijos kronikininkų, kometa paskui save palikusi didelių dūmų ruožus. Be abejo, didysis tapytojas Giotto bus ją matęs ir ja stebėjęsis.

Už poros metų Paduvos didikas Enrico Scrovegni sumanė pasistatyti sau privačią koplyčią, kuri dabar vadinama Arena vardu (Madonna dell' Arena). Jis pakvietė Giotto dekoruoti jos vidų. Tapytojas nuklojo koplyčios sienas 38 freskomis, vaizduojančiomis

Kristaus gyvenimą. Vienoje iš jų, kur matome tris karalius, atvykusius kūdikėlio Kristaus pagarbinti, Giotto vietoj Betliejaus žvaigždės nutapė kometą. Manoma, kad jis ten pavaizdavęs ne ką kita, kaip 1301 m. pasirodžiusią Halley kometą. Tad ir europiečių erdvėlaivis pavadintas „Giotto“, pagerbti dailininkui, kurs

V Mokslo ir kūrybos simpoziumui artėjant

Ketvirtasis mokslo ir kūrybos simpoziumas įvyko 1981 metais lapkričio mėn. 25-29 d. Chicagoje. Iš jo turime 232 puslapių leidinį *Griežtieji mokslai, technologija ir architektūra*. Spaudai jį paruošė Juozas Rimkevičius, talkinant Alfonso Pargauskui ir Viktorui Jautokui. Viršelį sukūrė dail. Petras Aleksa. Išleido „Technikos žodis“ šiais metais Chicagoje.

Iki šiol nepastebėjau šio leidinio jokios recenzijos, išskyrus bendrus pasisakymus *Technikos žodyje*: patiko, sveikinam, gražu ir t.t. Be komentarų tyliai praeiti negalime. Nesimui recenzuoti paskaitų turinio. Tai yra paskaitininkų individualios mintys, jų surinktų šaltinių ir patirties išdavos. Iš savo patirties manau, kad kiekvienas paskaitininkas savo temos paruošimui paaukojo daugelį valandų, kad ji būtų įdomi naujovė mokslinė tema ir paties individo kūryboje naujas žingsnis.

Didelis, gražus leidinys apima vien tik technikos ir gamtos mokslų paskaitas — 34 paskaitininkai su jų nuotraukomis ir taip pat lietuvių ir anglų kalba paskaitų santraukomis. (Iš viso simpo-

jau viduramžiais įamžino ją freskoje.

Giotto paleistas kometos link šių metų liepos 2 d. Tai pats drąsiausias ir rizikingiausias žygis, nes erdvėlaivis perlėks per pačią komą, apie 500 km nuo branduolio, 68 km per sekundę greičiu. Pavojus sudužti, o gal net ir su pačiu branduoliu susidurti

EDMUNDAS ARBAS

ziume buvo 50 sesijų, su 172 paskaitininkais).

Gal ne vienam, pavarčius leidinį, susidarys įspūdis: kas čia ypatingo? Leidinys — kaip ir daugelis kitų, gal tik, kad profesionaliai suredaguotas malonus paimti į rankas ir įdomus paskaityti rūpima tema. Bet tam leidiniui reikėtų skirti daug didesnę vertę; tai ne vieno, bet 34 autorių surinktos vertingos medžiagos išdava.

Leidinyje savo specifiniu turiniu, redakciniai elegantiški apipavidalinimu yra didžiai vertingas ne tik kaip moralinis atpildas suteiktų straipsnių autoriams, bet taip pat įdomus ir vertingas ateičiai — besidomintiems lietuvių kultūrininkų mokslinė pažanga. Šį mokslo ir kūrybos sąsąrydį globojo ir finansavo JAV Lietuvių Bendruomenės krašto valdyba. Organizaciniais šio simpoziumo reikalais rūpinosi: Lituanistikos institutas, Amerikos lietuvių inžinierių ir architektų sąjunga ir Amerikos lietuvių gydytojų sąjunga.

Gera idėja — kas penkeri metai susausti mokslinius simpoziumus, kuriuose viso laisvojo pasaulio lietuvių, mokslo ir kūrybos darbuotojai, suvažiuoja savo žinio- ryšius sustiprinti, taipgi susausti su lietuviška visuomene. Programoje — be mokslinių sesijų — architektūros ir meno parodos. Pradžioje organizuojamas susipažinimo pobūvis, kuriame pristatomi mokslinių sekcijų vadovai, tolimesnių kraštų atstovai bei iškilūs asmenys. Visada, kaip taisyklė, su gera programa būna literatūros ar muzikos vakaras ir banketas, taip pat su menine programa.

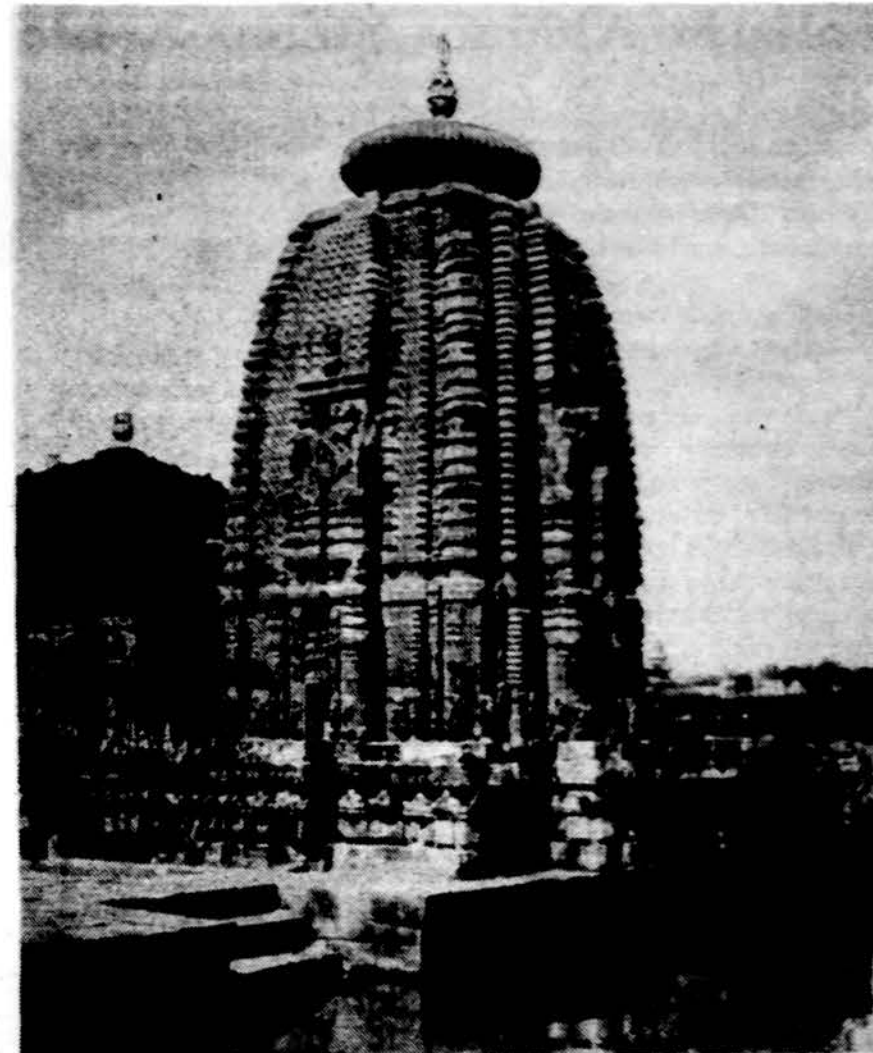
Simpoziumai sutraukia tūkstantinę publiką, trokštančią išgirsti, ką naujo ir dar negirdėto mokslinio simpoziumo paskaitininkai pateiks smalsiai ir kritiškai publikai. Gera proga susitikti asmeniškai žmones ar draugus — nematytus dešimtis metų.

Kas penkeri metai suvažiuo- mų organizacinė našta tenka Chicago patyrusiam organi-

nepaprastai didelis.

Giotto nedidelio cilindro formos. Skersmuo 1.8 metro. Instrumentai sveria 53 kg. Erdvėlaivis nešasi teleskopą komai ir branduoliui stebėti, dulkių detektorius, masės spektrometrą, magnetometrą ir daugelį kitų instrumentų, kuriais bandys nustatyti komos dulkių sudėtį, dalelių dydį, magnetines savybes ir kt. Be to, iš komos vidaus darys keturių spalvų branduolio nuotraukas. Visus duomenis Giotto tuoj pat, nieko nelaukdamas, transliuos į žemę, nes nesitikima, kad erdvėlaivis išliks sveikas.

O kurgi JAV erdvėlaivis? Skrenda sovietai, skrenda japonai, skrenda beveik visa Europa, o JAV, pirmaujanti erdvėje valstybė, sėdi sau namie ir laukia Halley kometos be jokio erdvinio mosto. Sako, nėra tam pinigų. Gynybės išlaidos, astronominiai biudžeto vargai ir kitokia politinė kasdienybė atėmė Amerikai norą sutikti retąją viešnią. „O buvo, buvo gražus pasaulis“, kaip rašo Antanas Gustaitis, kada NASA (National Aeronautics and Space Administration) visai rimtai planavo ne sutikti, bet pasivyti Halley kometą ir ilgokai su ja „padraugauti“. Nors planai tapo neįvykdyti, bet NASA lengvai nepasidavė ir nuo kometų neatsisakė. Apie tai pakalbėsime kitą kartą.

Muktešvara šventykla Bubanesvare, Orisoje, Indijoje.

Lionė Mickevičiūtė-Ramonienė

Apsilankymas Orisoje

„Suprasti Indiją, sakoma, reikia pažinti Orisą“. Tą šiandien primityvų Bengalijos kampelių. Senos garbės Bubanesvarą, išgirtą neužmirštamo Tagore.

Ir nuostabią šventyklą Lingarają, Akmenyje nuogais kūnais išpuošta. Pagodą tūkstantmetę Konarake, Seniai pajudusią nuo vėtrų ir nuo vėjų, Kurios garbė ir šiandien tebesitęsia, Ir balto Puri pilgrimų pamiltą dievą Jaganatą, Kurio maldykoj net šventikų šeši tūkstantčiai Nepajėgė išaugoti Neseniai pavogtą savo dievo deimantinę akį, Suprasti Indiją, reikia pažinti Orisą.

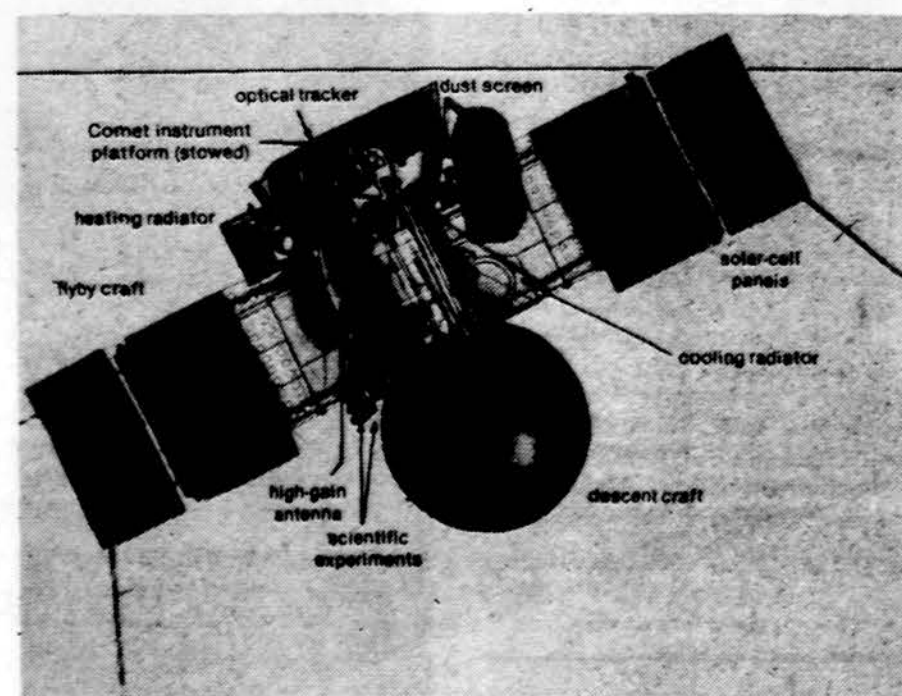
Žvelgiu, pravėrus langą, Į negristą dulkėtą kelią. Išrikuotos rikšos ir atskubanti minia Virš galvų iškeltu kūnu priartėja Į amžinybę, baltu šydu ir guzdikais nešina.

Vaikštinėju Bengalijos pajūriu. Baltas smėlis ir ištiesti žvejų tinklai. Esu taip toli nuo visko man pažįstamo Ir taip arti pasaulio ir savęs.

Grįžtame iš Puri dulkėtu vieškeliu, Per kaimus kaimelius pavargusių žmonių. Jau saulė leidžiasi ant jų vešlių, derlingų žemių — Sustojame praleisti sunkiai alsuojantį senuolį traukinėlių Ir darbininką dramblių, žingsniuojantį namo.

Užtinku du asketus Ašokos galybės uolų viduje. Vienoje senyvas, ilgaplaukis, išdžiūvęs asketas Lotoso pozoje sėdi, Galvą nuleidęs, meditacijoj gilioj — Palieku keletą skatikų, Galvos nepakelia, nemato —

Kitoje, jaunesnis, ilgaplaukis, išdžiūvęs asketas Lotoso pozoje sėdi, Galvą nuleidęs meditacijoj — Palieku keletą skatikų. Pakelia jis galvą, susitinka žvilgsniai. Jo nuostabiai gražus vedas Nušvinta draugisku šypsniu, Ir, ištiesęs savo kaulėtą ranką, Padovanoja man kvėpiantį gėlės žiedą.

Sovietų Vega. Visas erdvėlaivis sveria apie 4.5 tonų. 16 pėdų aukštis ir 30 pėdų pločio su išskėtais saulės celių rėmais. Apačioje erdvėlaivio, didžiuliam rutuly patalpinta mokslinių instrumentų kapsulė, suglaustas balionas ir parasiutai. Erdvėlaiviu priartėjus prie Veneros, rutulys atsiskyrė ir, krisdamas planeton, jos atmosferon praleido dar neišsipūtusį balioną ir kapsulę, kurių tolimesnį kritimą prilaikė atskiri parasiutai. Balionas greitai išsipūtė ir nuplaukė pavėjui, nešdamasis savo instrumentus ir transliuodamas žemėn tyrimų duomenis.

vertume duris į vietos periodinę spaudą, radio ir televizijos programas. Suvažiuojami įgautų svorio krašto visuomenėje. Turime nepamiršti, kad mums rūpi ne tik savųjų konsolidacija, bet taip pat mūsų mokslo, kūrybos ir meno pristatymas laisvajam pasauliui.

Džiaugiausi matydamas nemažai jaunimo IV-jame MKS simpoziume. Turėtų būti leista ir jaunimui pasisakyti jiems rūpimais klausimais. Jis kviestinas į panašaus pobūdžio suvažiuojimus, jam turėtų būti sudarytos sąlygos šio ir panašaus pobūdžio simpoziumuose dalyvauti.

1985 m. lapkričio mėn. 27-30 d. suskris iš viso laisvojo pasaulio mokslo ir kūrybos balandžiai ir jubiliejinį penktąjį Mokslo ir kūrybos festivalį pasidalyti savo dvasiniu turtu su besidomiančia visuomene. Tikiu, kad organizacinis komitetas parūpins suvažiuojimui saulėtas dienas vietoj šalčio ir sniego pūgų. Penktojo mokslo ir kūrybos simpoziumo mokslines programas komiteto pirmininkas yra dr. Jonas Bilėnas. Organizacinio komiteto pirmininkas — Ramojus Vaitys ir vicepirmininkė — Irena Kerelienė.

Solistės Aldonos Stempužienės koncertas Bostone

Spalio 27 d. Tautodailės institutas pasikvietė solistę Aldoną Stempužienę koncertui, solistę, kuri jau seniai mus lankė. Jos gilus, dramatinis mecosopranas su pirmu veikalu patraukė klausytojų dėmesį. Beethoveno „Ah! Perfido!“ rečitatyvas ir arija op. 65 savo nuotaika ir charakteriu atrodė giningas solistės tembrui. Sunkus veikalas, reikalaujantis gero vokalo ir gero techninio pasiruošimo, ko solistei netrūksta. Meccosopranų mes nedaug turime. Neatsimenu, kada paskutinį kartą rašiau apybraižą tam balsui. Dainininkė turi švarią tonaciją, jos balso viršūnės apvalios, turi platų diapazoną, balse daug jėgos ir žemutinės gaidos tamsia varsa plaukia įspūdingai. Balse yra daug išraiškos ir solistė yra muzikali.

Solistės programa buvo savotiška, didžiai individuali, sudaryta menišku skoniu, ir nenuobodi, nežiūrint, kad antroji dalis buvo skirta vien modernistams. Pirmoji dalis, kurioje šalia Beethoveno girdėjome daugiausia Nepriklausomos Lietuvos kompozitorių kūrinys, kuriuos solistė atliko su individualiu charakteriu, labai skyrėsi nuo tradicinio būdo tas dainas atlikti. „Užmigo žemė“, C. Sasnausko populiarinė daina, praskambėjo labai nepopuliariai, „aldoniškai“, pasakytai. „Ne margi sakalėliai“, Tallat-Kelpšos, primenantį man ankstyvesnį solistės rečitalį, šįkart praskambėjo liūdniau, labiau subrendusiai, kaip kadaise. Matyti daug darbo buvo įdėta į K. V. Banaičio dainą „Aš per naktį“, kur solistės žemos gaidos rėžė širdį besiklausant, ir visa nuotaika pasiekė gilus, savotiško

Aldona Stempužienė

pesimizmo. Ši daina yra ypatinga: šalia savo lietuviškumo, liaudiškumo, ji turi žmogišką charakterį, sunkiai išreiškiamą vidinį skausmą, kurį solistė išryškino iki aukščiausio laipsnio. „Aguonėlė“, J. Gruodžio, pravesino nuotaiką savo žaismingumu. Selmiška V. Jakubėno daina „Gėlės iš šieno“, kuri baigiasi irgi giliu skausmu, sudarė tų penkių dainų gražų finalą. Eboli arija iš Verdi operos „Don Carlo“ parodė dainininkę esančią

operos solistę, kaip ir Bizet „La Habanera“ iš operos „Carmen“, kuri praskambėjo gyvai ir žaismingai. Antroji programos dalis buvo skirta lietuviams modernistams. Jonas Švedas (1927-1981), išvykęs iš Lietuvos labai jaunas, išsimokslinęs ir subrendęs už savo tėvynės ribų, yra šių dienų kompozitorius. Solistė atliko Jono Švedo „Skęstanti serenada“, „Pristijaukinsiu sakalą“, „Pasakų sakalas“. Moderniai muzikai mes esame dar nepri-

brėdę, nes nemėgstame disonansų, aštrių akordų, keistų melodijų. Bet J. Švedas solistės atlikime praskambėjo gan maloniai ausiai, nes solistė turi sugebėjimą muzikaliai pagauti klausytoją, įdėdama daug vidinės išraiškos į savo dainavimą. Išraiška ir yra modernios muzikos pagrindas.

Kompozitorius Feliksas Bajoras, gimęs 1934 metais, šių dienų okupuotos Lietuvos kompozitorius, modernistas ir savo krašto sūnus, labai įdomiai sukūrė veikalą, panaudojęs liaudies žodinę kūrybą, vadinamas sakmes, kurias surinko mūsų mokslininkai Jonas Balys ir Kazys Būga. Tom sakmėm kompozitorius Bajoras sukūrė muziką. Veikalas vadinamas „Sakmių siuita“, turįs Preludą ir tris dalis: 1. Gyvuliai ir žmonės, 2. Medžiai ir žmonės, 3. Velniai ir žmonės ir baigiamas Postludu.

Balsas imituoja gamtos garsus; liaudies išmintis yra išreiškiamą savo tiesiogine konstrukcija, kur nėra logikos, bet mintys yra įdomios ir vertingos. Reikia veikalą išgirsti, žodžiais neįmanoma jo apibūdinti. Jis yra originalus savotišku, kituose kraštuose nerandamu originalumu, parašytas šių dienų dvasia ir labai įdomus. Solistė čia buvo nepamainoma. Jos balso tembras keitėsi, išgudamas, piešdamas savotiškas spalvas ir tonus.

Koncertas buvo baigtas dviem veikalais, kuriuos solistė atliko be akompanimento. Šiaip jai akompanavo Barbara Klonowski. Koncertas savo programa buvo lietuviškiausias aukštos kultūros prasme.

Elena Vasyliūnienė

Apie lietuvių kalbos istoriją

Kalbininkas prof. dr. Zigmąs Zinkevičius, Vilniaus universiteto lietuvių kalbos ir literatūros katedros dekanas, šių metų lapkričio mėn. 7 d. Chicagos universitete skaitė paskaitą tema „Lietuvių kalbos istorija“. Paskaitą surengė University of Chicago slavistikos skyrius.

Paskaitininkas pažymėjo, jog beieškant senovės baltų kalbų žymių, ypačiai padeda hidronimai (vandens plotų pavadinimai) bei balticizmai, dabar randami slavų kalbose tose apylinkėse, kuriose anksčiau gyveno baltų prosenai. Šiuo būdu yra galima nustatyti, kad baltų kalbos kadaise užėmė plotą nuo Vyslos ligi Volgos aukštupio.

Baltų kalbos liko archaizmos, tai yra, nuo indoeuropiečių prakalbės nenutolusios, kadangi baltai gyveno nuošaliuose geografinėse vietovėse ir retai tesimaišė su kitom tautom ir kalbom.

Pati baltų prakalbė tačiau per pirmąjį mūsų laikų tūkstantmetį suskilo į du dialektus: vakarinį ir rytinį. Vakarinis dialektas toliau dalijosi į jotvingių ir prūsų kalbas, tuo tarpu rytinis — į latgalių ir lietuvių. Rytinio dialektą šiaurinė dalis pamažu tolo nuo pietėnės. Mat šiaurinėje dalyje buvo bendraujama su suomiais bei estais — finalis. Iš šios šiaurinės dalies susidarė latvių kalba — joje galima rasti finų kalbų priemaišų. Tad galima sakyti, jog lietuvių kalba esanti savotiška latvių prakalbė.

Toliau prof. Zinkevičius apžvelgė tarmes ir jų vaidmenį bendrinės kalbos išsivystymui. Martyno Mažvydo katekizmas, pirmoji lietuviškoji knyga, buvo parašytas žemaitiškai. Tačiau jame užtikami ir vakarų aukštaičių tarmės elementai. Potečiai, pavyzdžiui, visi užrašyti vien vakarų aukštaičių tarme.

Chicagos teatruose

Humoristinė mišrainė

Chicagoje 1980 metais susidarė nauja teatro grupė, pasivadinus neįprastu vardu — „Friends of the Zoo“. Jų pirminis tikslas — kurti humoristinius spektaklius žiūrovams palinksminti; kaip jie patys prisipažįsta — „absurdes komedijas“. Pagal savo pavadinimą jie ir sukūrė dabar statomą Theatre Building, 1225 W. Belmont, spektaklį „Zoo Plate Special“, susidedantį iš trijų gabalų: „Joey's World“ — apie salūno dainininkę, „A Decent Piece of Pie“ — „klasių kova“ restorane, „Doris“ — sapnai apie batus. Iš tikrųjų tai vis tokia mišrainė, mišrainė, susidedanti iš dainų, monologų, sokio, vaidybos. Tai lyg „Second City“ ar mūsų „Antrasis kaimas“, tik duodant mažiau sąmojo, o daugiau galinčių juoką sukelti pokštų, parodijų ir primaišant kokuksu atsiduodančio vulgarumo. Tačiau publikos gausu, daug jaunimo, gerokai kvatojama.

Grupėje penki aktoriai, neblogų balsų, turį pianino palydą ir daugybę muzikinių įtarpų bei įvairių garso efektų. Aktorius Russ Flack baigęs studijas Loyola universitete, Mark Nutter — premiją laimėjęs radio aktorius, panašiai kaip ir Jeanette Schwaba. Karol Kent studijas išėjusi Northwestern ir New Yorko universitetuose bei Strasburgo teatro institute.

J. Pr.

Valiūvienei padėkoti, kurios rūpesčiu ši monografija buvo išleista, už pastatymą puošnaus amžino paminklo ne tikta savo vyrui dail. Telesforui Valiui, bet ir visam Lietuvos menui.

Saulė Jautokaitė

Prof. dr. Zigmąs Zinkevičius

Paaikškinimas būtų toks: Mažvydo tėvas buvo žemaitis, o motina — vakarų aukštaitė. Klebono Mažvydo parapičiai Ragainėje, Aukštaitijoje, šaipėsi iš jo žemaitiškos tarnos, ir iš Mažvydo vėlyvesnių raštų galima spręsti, kad Mažvydas tiesiog iš kailio nėrėsi, stengdamasis kalbėti aukštaitiškai. Pavyzdžiui, kadangi „pienas“ žemaitiškai būtų tariamas „pynas“, tai Mažvydas persistengė ir „vyrą“ pakeisdamas į „viera“. Po Mažvydo mirties jau kone visi autoriai rašė vakarų aukštaičių tarme.

Lietuvos ir Lenkijos sujungimas, žinoma, kenkė lietuvių rašto kalbai. Ji tapo lietuvių-lenkų kalbų žargonu.

Suvalkiečių tarmės vaidmenį išryškėjo 19 amžiaus pradžioje. Suvalkijoje, po Napoleono valdžia, baudžiava buvo panaikinta 50 metų

ankščiau negu likusioje Lietuvoje. Todėl ir tautinio atgimimo sąjūdyje dalyvavo daugiausia suvalkiečiai, leisdami „Aušrą“ bei vėlesnius spausdinius. Jie rašė suvalkiečiai, vakarų aukštaičiams artima tarme. O dėl Jono Jablonsko įnašo galbūt teisingiau būtų sakyti, jog jis iš tikrųjų nesukūrė rašto kalbos, o perkėlė ją iš rytų Prūsijos, kaip ji jau buvo vartojama knygų ir laikraščių leidyboje.

Dabartinė lietuvių kalbos padėtis sudėtingesnė dėl aplinkos daugiakalbiskumo — ji veikiama ir rusų kalbos artimumo. Kalba nebėra atsiskyrusi nuošaliame vietoje nuo kitų kalbų — dabar ji sparčiai kinta, standartizuojasi, ir yra sunku prognozuoti jos tolimesnes raidos linkmės.

Gytis Liulevičius

Naujos knygos

Nijolė Sadūnaitė. *Las memorias de Nijole Sadūnaitė (Objetivo y victima de la K.G.B.)*. Vertė Zeferino Juknevičius. Išspausdino spaustuve „El Tiempo“, Mendoza 2280, Avellaneda Buenos Aires Codigo Postal 1870, Argentina. Antroji laida.

Nijolės Sadūnaitės atsiminimus išleido LİKAR (Lietuvai išlaisvinti komitetas Argentinoje). Knygutei įvadą rašo CELAM (Lotynų Amerikos vyskupų konferencijos) pirmininkas, Avellaneda vyskupas Antonio Quaracino. Knygą pristato Augustin Stacivilas. Knygties gale yra dviejų puslapių žodynėlis. Viršelyje — Nijolės Sadūnaitės nuotrauka, o teksto pradžioje — Nijolės ir brolio Jono nuotrauka.

Pabaltiečių kolektyvas stato komediją

Estės Linda Pakri vadovaujamas Arts Club Theatre, Inc. (New Yorke) kolektyvas stato žymaus vengrų dramaturgo Ferenc Molnaro komediją „Vaidinimas bus įrankis“ („The Play's the Thing“). Spektakliai vyksta nuo lapkričio 15 d. iki gruodžio 8 d. (treč. — sekm., 8 v.v.). Bilietai — 8 dol. Rezervacijos — 212-673-5636.

Kitados vienas populiariausių Europos ir Amerikos scenos autorių, Molnaro mirė kaip emigrantas JAV-ėse. Kauno Jaunimo teatras buvo inscenizavęs jo apysaką „Pauliaus gatvės vaikus“, kurią scenai pritaikė Marija Sluckaitė-Jurašienė. Populiari muzikinė komedija (ar, kaip Lietuvoje sakoma, „muziklas“) „Karuselė“ yra Lietuvoje Nepriklausomybės laikais statytos Molnaro pjesės „Lilium“ variantas.

Šį pavasarį Lindos Pakri trupė buvo pastatiusi Antano Skėmos „Pabudimą“ (The Awakening), kuris susilaukė labai palankių kritikos vertinimų. Režisierė tikisi, kad jos kolektyvas virs nuolatinė pabaltiečių trupė. Molnaro spektaklyje vaidina Clevelando lietuvių bendruomenėje pirmuosius teatrinis dantukus prakalęs Arūnas Čiuberkis, estė Linda Alexander, Marshall Hambro (kurio prosenelė buvo gimusi Lietuvoje), Skėmos pjesėje pasizymėjęs Paul Taylor Robertson ir kiti.

Atėinančiais metais ši trupė tikisi su Skėmos „Pabudimu“ apsilankyti Clevelande ir Chicagoje. Rudenį planuojama suruošti Rytų Europos ir Pabaltijai vienveiksmių festivalį.

t.

Pabaltiečių dramos kolektyvo (Arts Club Theatre) New Yorke nariai: iš kairės į dešinę — Linda Alexander-Kollimae (estė), Linda Pakri (estė), Paul Taylor Robertson ir Arūnas Čiuberkis (lietuvis).

Telesforo Valiaus monografijos sutiktuvės

Šių metų lapkričio 8 d. Chicagos Jaunimo centro mazojeje salėje to paties Jaunimo centro moterų klubas surengė a. a. dail. Telesforo Valiaus monografijos sutiktuvės. Dailininkas buvo toks asmuo, kuris kūrė ne tiktais grafikos darbus, bet taip pat labai domėjosi ir kitomis meno sėsumėmis — poezija ir muzika. Todėl ir programos atlikėjai buvo dailininkai, poetas ir muzikė.

Pirmoji vakaro kalbėtoja buvo dail. Eleonora Marčiulionienė. Ji pristatė Valių kaip jauną studentą, kartu praleistas dienas meno klasėje. Iš Marčiulionienės sužinojome, kad studentas Valius buvo pilnas žemaitiškų pokštų, mėgėtas humorą, ne kartą užtraukdavo gerai žinomą žemaitišką dainelę „Pempel, pempel koudoutoji“. Vėliau subrendęs, palikęs studento suola, dailininkas tapo to žodžio pilna prasme — džentelenu.

Antrasis programos kalbėtojas buvo poetas Kazys Bradūnas. Prieš skaitydamas savo poezijos kūrinius, jis prisiminė pokalbyje kadaise Stasio Pilkos iškeltą mintį: tauta yra kultūriškai subrendusi, kai pajunta reikalą turėti meniškai iliustruotas knygas. Kaip tik anuo metu Nepriklausomoje Lietuvoje keturi didieji grafikai buvo Petravičius, Augius, Ratas ir Valius, kurie savo nauju braižu, individualia nuotaika, stipria išraiška, lyg revoliuciniai, įnešė naujo vėjo į žodines kūrybos iliustravimą. Iš šios grafikų ketveriukės, galbūt dail. Valius daugiausia iliustravo poezijos knygas. Nemažą skaičių šių knygų buvo galima apžiūrėti šioje vakaronėje. Poetas Bradūnas paskaitė kelis savo eilėraščius

Telesforas Valius. Maras, medžio raižinys, 1947. Viena iš iliustracijų, sukurtų Kazio Bradūno poezijos knygai „Maras“.

is knygos „Maras“, kurią dail. Valius iliustravo dar Vokietijoje. Kaip tikram žemaitiui, poetas dar pridėjo eilėraščius apie Žemaitiją.

Trečiasis vakaro kalbėtojas buvo dail. Adolfas Valeška. Jis trumpai aptarė Nepriklausomos Lietuvos meno mokyklos raidą. Pradžioje meno mokykloje buvo mokoma tiktais paišyba ir tapyba.

Vėliau buvo įvesta skulptūra ir grafika. Mokyklai trūko kai kurių meno šakų mokytojų, o tie, kurie dėstė meną, buvo labai konservatyvių nuotaikų. Taip kad jaunieji studentai, iškantys naujų formų ir idėjų, susidurdavo su dideliu mokytojų priešingumu ir net grasinimu būti pašalintiems iš mokyklos. Kusų okupacijos metais, tęsė Valeška, buvo

mokomas socialistinis realizmas, kuriam net buvo atvykę mokytojai iš pačios Maskvos.

Tremtyje, Vokietijoje, buvo įsteigtas Dailės institutas. Surostoje tarptautinėje meno parodoje, kurioje dalyvavo įvairių tautų pabėgėliai menininkai, lietuvių buvo dauguma. Jau čia, Amerikos kontinente, vos spėję atvykti, lietuviai menininkai dalyvavo Milwaukee, Wis., tarptautinėje meno parodoje. Amerikietis kritikas, rašydamas apie šioje parodoje dalyvaujančius lietuvius menininkus, rašė, kad Lietuvai yra didelis nuostolis, o Amerikai — didelis pliusas. Savo žodžio užbaigai dail. Valeška pailiustravo ir komentavo dail. Valiaus darbus Stasio Žilevičiaus rodomis skaidrėmis. Dail. Valius buvo skirtingas menininkas, jis skyrėsi nuo kitų savo komponavimu. Jo forma ir ritmas atitinka lietuvišką charakterį. Jo kūriniuose matome ir jaučiame dramą, poeziją, architektūrą. Vėlesnieji spalvoti grafikos darbai skamba kaip simfonija įvairiomis spalvomis ir tonais. Kai kurios Valiaus kompozicijos yra paprastos, su liaudies meno nuotakomis, tačiau jose jaučiama mistika ir rimtis.

Paskutinioji šio vakaro dalyvė buvo jauna fleitistė Asta Sepetytė, Eastern Michigan universitete įsigijusi muzikos magistrą, dėstanti muziką La Grange mokykloje. Ji gerai atliko fleita kelis kūrinius, pradėdama trišimta-mečiu Bachu ir baigdama „Kur bėga Šešupė“.

I šią šventę iš Toronto atvykusi dail. Valiaus žmona Aldona padėjo visoms rengėjoms už jos vyro monografijos sutiktuves ir visiems šią monografiją įsigijusiems. O mes turime Aldonai